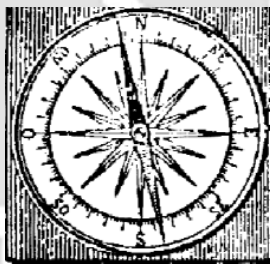

ŚWIADCZENIA RODZINNE

Stan prawny na dzień 1 września 2006 r.

WYDANIE III

Poznaj

Swoje

Prawa

WYDANIE I REDAKCJA:

Stowarzyszenie Klon/Jawor

ul. Szpitalna 5/5

00-031 Warszawa

tel. (0-22) 828 91 28

fax (0-22) 828 91 29

e-mail: klon@klon.org.pl

<http://www.klon.org.pl>

<http://www.ngo.pl>

© Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2006

Wykorzystywanie fragmentów lub całości tekstów broszur z serii „Poznaj Swoje Prawa” wyłącznie za zgodą wydawcy.

Publikacja wydana w projekcie

NGO:SPRAWNI

współfinansowanym

ze środków **Unii Europejskiej** w ramach

Europejskiego Funduszu Społecznego

opracowanie, aktualizacja wyd. III: Rafał Kowalski
(Stowarzyszenie Klon/Jawor)

ŚWIADCZENIA RODZINNE

Stan prawny na dzień 1 września 2006 r., wydanie III

Spis treści

I. Wstęp	2
II. Zasiłek rodzinny	3
Komu przysługuje zasiłek rodzinny.....	3
Kryterium dochodowe.....	5
Wysokość zasiłku rodzinnego.....	7
III. Dodatki do zasiłku rodzinnego	8
Dodatek z tytułu urodzenia dziecka.....	9
Dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego.....	10
Dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania.....	11
Dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka.....	12
Samotne wychowywanie a uprawnienie do zasiłku rodzinnego.....	14
Dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej.....	15
Dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego.....	15
Dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego.....	15
Dodatek z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.....	16
IV. Świadczenia opiekuńcze	16
Świadczenie pielęgnacyjne.....	17
Zasiłek pielęgnacyjny.....	18
V. Wypłata świadczeń	19
Wymagane dokumenty.....	20
VI. Zaliczka alimentacyjna	21
VII. Definicje z ustawy o świadczeniach rodzinnych	23

I. WSTĘP

Podstawa prawna:

- *ustawa z dn. 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r., Nr 139, poz. 992),*
- *ustawa z dn. 22 kwietnia 2005 r. o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej (Dz. U. z 2005 r., Nr 86, poz. 732 z późn. zm.),*
- *rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dn. 2 czerwca 2005 r. w sprawie sposobu i trybu postępowania w sprawach o świadczenia rodzinne (Dz. U. z 2005 r., Nr 105, poz. 881 z późn. zm.).*

Ustawa o świadczeniach rodzinnych wprowadziła w 2004 r. nowy system wsparcia dla rodziny. Wymienia dwie grupy świadczeń:

- 1) zasiłek rodzinny z systemem dodatków,
- 2) świadczenia opiekuńcze.

Świadczenia rodzinne (wszystkie zasiłki, dodatki i świadczenia wymienione w ustawie i przedstawione w poniższym opracowaniu) przysługują:

- obywatelom polskim,
- cudzoziemcom posiadającym obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego,
- cudzoziemcom przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na osiedlenie się, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich, zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony (np. udzielonego w związku z posiadaniem zezwolenia na pracę lub zawarciem małżeństwa z obywatelem RP), zgody na pobyt tolerowany lub w związku z uzyskaniem statusu uchodźcy, jeżeli zamieszkują łącznie z członkami rodzin na terytorium Polski.

Świadczenia rodzinne przysługują osobom, jeżeli zamieszkują na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres co najmniej 1 roku przed złożeniem wniosku oraz przez okres zasiłkowy, w którym otrzymują świadczenia rodzinne (o okresie zasiłkowym piszemy w dalszej części opracowania).

System świadczeń rodzinnych, wprowadzony w życie 1 maja 2004 r., miał ujednoczyć i poprawić obowiązujące wcześniej zasady przyznawania pomocy. Jednak nie spełnił pokładanych w nim nadziei. Powodował problemy i niezadowolenie osób tracących prawo do świadczeń, otrzymujących mniejszą pomoc niż w poprzednich latach lub niezgadających się z niekorzystną dla nich interpretacją przepisów. Kształt systemu mógł wywołać falę fikcyjnych rozwodów (rozводzące się osoby liczyły na pomoc dla samotnie wychowujących dzieci). Ustawa o świadczeniach rodzinnych była więc wciąż zmieniana – nowelizowana. Starano się wyeliminować jej wady i trudności, jakie sprawia stosowanie przepisów ustawy w konkretnych sytuacjach. Poważna zmiana świadczeń rodzinnych miała związek z ustawą o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej. Ostatnie poprawki do ustawy wprowadzono na przełomie 2005 i 2006 r. kiedy to m.in. zwiększono kwotę dodatku z tytułu urodzenia dziecka. Świadczeniobiorcy mogą się spodziewać kolejnych zmian choć nie powinny być one tak poważne jak wprowadzane dotychczas. **W opracowaniu piszemy o tym, jakie świadczenia rodzinne wypłacane są od 1 września 2006 r.** (czyli w okresie zasiłkowym rozpoczynającym się 1 września 2006 i trwającym do 31 sierpnia 2007).

II. ZASIŁEK RODZINNY

Jest podstawową formą wsparcia. Oznacza to, że od tego czy przysługuje nam prawo do zasiłku rodzinnego, zależy czy otrzymamy dodatki opisane w ustawie (nie dotyczy to jednak świadczeń opiekuńczych). Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków związanych z utrzymaniem dziecka.

Komu przysługuje zasiłek rodzinny

Prawo do zasiłku rodzinnego oraz dodatków przysługuje:

- rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka,

- osobie faktycznie opiekującej się dzieckiem (jeśli wystąpiła do sądu z wnioskiem o przysposobienie dziecka),
- osobie uczącej się (pełnoletniej, *niepozostającej na utrzymaniu rodziców w związku z ich śmiercią lub z zasadzeniem od rodziców na jej rzecz alimentów, jeśli wyrok sądu orzekający alimenty został wydany przed osiągnięciem pełnoletności przez osobę uczącą się*).

Prawo do zasiłku a wiek dziecka

Zasiłek rodzinny przysługuje osobom, o których mowa powyżej, do ukończenia przez dziecko:

- 18 roku życia lub
- nauki w szkole, jednak nie dłużej niż do ukończenia 21 roku życia, albo
- 24 roku życia, jeżeli kontynuuje naukę w szkole lub w szkole wyższej i legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności.

Zasiłek rodzinny przysługuje osobie uczącej się, w rozumieniu ustawy o świadczeniach rodzinnych, w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie dłużej niż do ukończenia 24 roku życia.

Zasiłek nie przysługuje jeśli:

- dziecko lub osoba ucząca się pozostają w związku małżeńskim,
- dziecko zostało umieszczone w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie albo w rodzinie zastępczej,
- osoba ucząca się została umieszczona w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie,
- dziecko lub osoba ucząca się jest uprawniona do zasiłku rodzinnego na własne dziecko.

Zasiłek nie przysługuje również, jeśli osobie samotnie wychowującej dziecko nie zostało zasądzone świadczenie alimentacyjne na rzecz dziecka od jego rodzica, chyba że:

- rodzice lub jedno z rodziców dziecka nie żyje,
- ojciec dziecka jest nieznanym,
- powództwo o ustalenie świadczenia alimentacyjnego od drugiego z rodziców zostało oddalone,

→ sąd zobowiązał jednego z rodziców do ponoszenia całkowitych kosztów utrzymania dziecka i nie zobowiązał drugiego z rodziców do świadczenia alimentacyjnego na rzecz tego dziecka (chodzi m.in. o sytuację, kiedy rodzice rozstając się dzielą się wychowaniem dzieci np. jedno dziecko wychowuje matka, a drugie ojciec).

(więcej o zasiłku rodzinnym dla osób samotnie wychowujących piszemy w rozdziale: „Samotne wychowanie a uprawnienie do zasiłku rodzinnego”)

Kryterium dochodowe

Zasiłek rodzinny zostanie przyznany, jeśli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się nie przekracza kwoty 504 zł. Jeśli członkiem rodziny jest dziecko niepełnosprawne kwota nie może być większa niż 583 zł. Należy legitymować się wtedy orzeczeniem o niepełnosprawności (w przypadku dziecka do 16 r. życia) lub orzeczeniem o znacznym albo umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (w przypadku starszych dzieci lub osoby pełnoletniej uczącej się).

Zasiłek przysługuje również osobom, których dochód przekracza wyżej wymienione stawki o kwotę niższą lub równą najniższemu zasiłkowi rodzinnemu przysługującemu w okresie, na który jest ustalany. Musi być jednak spełniony warunek: zasiłek rodzinny przysługiwał w poprzednim okresie zasiłkowym. W przypadku przekroczenia dochodu w kolejnym roku kalendarzowym (czyli dwa razy z rzędu) zasiłek rodzinny nie przysługuje.

Przykład 1:

Najniższy zasiłek wynosi 48 zł. Dochód osoby uczącej się wynosi 540 zł. Osoba otrzyma zasiłek, jeśli w okresie poprzednim pobierała już zasiłek rodzinny. Zasiłek zostanie przyznany ponieważ dochód nie przekroczył 552 zł ($504 + 48 = 552$).

Przykład 2:

Dochód trzyposobowej rodziny w przeliczeniu na osobę wynosi 530 zł. Rodzinie nie przysługuje zasiłek ponieważ przekroczone zostało kryterium dochodowe.

$530 \times 3 = 1590$ – ta kwota jest większa od kwoty 1560 ($(504 \times 3) + 48$). Gdyby dochody tej rodziny nie przekroczyły kwoty 1560 zł, zasiłek przysługiwałby, jeśli rodzina otrzymywała go w poprzednim okresie zasiłkowym. Rodzina nie musi spełniać tego ostatniego warunku (zasiłek w poprzednim okresie), jeśli jej dochody nie przekraczają 1512 zł.

Przykład 3:

Dochody trzyosobowej rodziny w przeliczeniu na osobę wynoszą 515 zł. Rodzina w poprzednim okresie otrzymywała zasiłek. Otrzyma go również i w tym okresie ponieważ nie przekracza kryterium. $3 \times 515 = 1545$ – ta kwota jest mniejsza od kwoty 1560 zł, której przekroczenie pozbawiałoby rodzinę uprawnień do zasiłku.

Obliczając dochód uwzględnia się zarówno przychody podlegające opodatkowaniu jak i nieopodatkowane. W przypadku tych pierwszych – dochód bez kwoty należnego podatku. Dochód pomniejszany jest również o składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne oraz o koszty uzyskania przychodu. Do przychodów niepodlegających opodatkowaniu, które bierze się pod uwagę przy obliczaniu dochodu, zaliczane są m.in.: renty inwalidów wojennych, dodatek kombatancki, świadczenia pieniężne przysługujące osobom deportowanym do pracy przymusowej, zasiłki chorobowe, alimenty na dzieci (lista zawarta w ustawie jest znacznie dłuższa). Od dochodu odlicza się kwoty alimentów płaconych na rzecz innych osób.

W przypadku, gdy z dochodu rodziny ponoszona jest opłata za pobyt w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie członka rodziny, od dochodu rodziny odejmuje się tę opłatę. Ustalając dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie uwzględnia się członka rodziny przebywającego w tej instytucji. W przypadku gdy członek rodziny przebywa w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie i nie ponosi opłaty za pobyt, ustalając dochód rodziny w przeliczeniu na osobę, również nie uwzględnia się osoby przebywającej w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie.

Okres zasiłkowy

Świadczenia rodzinne przyznawane są w tzw. okresie zasiłkowym. Okresy rozpoczynają się 1 września i kończą 31 sierpnia następnego roku. Z terminem okresu zasiłkowego wiąże się również okres uzyskiwania dochodów branych pod uwagę przy przyznawaniu pomocy. Obowiązuje zasada, że bierze się pod uwagę dochody z roku kalendarzowego poprzedzającego rok, w którym rozpoczyna się dany okres zasiłkowy. Dla okresu 1.09.2006 – 31.08.2007 uwzględniane są więc dochody z 2005 r.

Należy pamiętać, że przy ustalaniu sytuacji dochodowej bierze się również pod uwagę tzw. dochody uzyskane oraz dochody utracone. Dotyczy to dochodów uzyskiwanych lub traconych w roku, w którym ubiegamy się o wsparcie (ale przed złożeniem wniosku o pomoc – czyli zwykle przed 1 września). Dotyczy to także dochodów uzyskanych lub utraconych później, w trakcie trwania okresu zasiłkowego, już po przyznaniu pomocy. Może to oznaczać, że osoba, której przyznano pomoc traci ją w trakcie okresu zasiłkowego (np. po trzech miesiącach pobierania świadczeń). Może to również oznaczać, że rodzina, której odmówiono pomocy z powodu zbyt wysokich dochodów, po utracie części z tych dochodów (np. w wyniku zwolnienia z pracy) uzyskuje prawo do świadczeń i powinna ponownie składać wniosek o pomoc.

Wysokość zasiłku rodzinnego

Wysokość zasiłku rodzinnego w okresie od 1 września 2006 r. do 31 sierpnia 2007 r.:

- 48 zł na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia,
- 64 zł na dziecko w wieku powyżej 5 roku życia do ukończenia 18 roku życia,
- 68 zł na dziecko w wieku powyżej 18 roku życia do ukończenia 24 roku życia.

W 2006 r. zmieniła się wysokość zasiłku oraz zasada, wg której kształtowana jest ta wysokość. W pierwszych latach obowiązywania ustawy o świadczeniach rodzin-

nych zasiłek był tym większy, im więcej dzieci mieliśmy w rodzinie. Od 1 września 2006 r. rośnie wraz z wiekiem dziecka. Dzieci starsze otrzymują większe wsparcie.

Weryfikacja wysokości zasiłku rodzinnego (świadczeń rodzinnych)

Weryfikacja odbywa się co 3 lata. Pierwsza nastąpiła 1 września 2006 r. Zmieniły się wysokości zasiłku i wielkość niektórych dodatków. Nie uległy jednak zmianie kwoty kryteriów dochodowych (te same kryteria, 504 i 583 zł, obowiązywały w dwóch poprzednich okresach zasiłkowych).

III. DODATKI DO ZASIŁKU RODZINNEGO

Osoby, które mają prawo do zasiłku rodzinnego, mogą być również – w szczególnych sytuacjach – uprawnione do specjalnych dodatków.

Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki z tytułu:

- urodzenia dziecka,
- opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego,
- samotnego wychowywania dziecka,
- wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej,
- kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego,
- rozpoczęcia roku szkolnego,
- podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

Nadal wypłacany jest również dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania, jednak wyłącznie osobom wcześniej uprawnionym do tego świadczenia (patrz rozdział: „*Dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa...*”).

Gminy a wysokość dodatków

Zasiłek rodzinny jest wypłacany w takich samych kwotach w całej Polsce. Jednak wysokości dodatków do zasiłku mogą być różne. Rada gminy w drodze uchwały może podnieść kwoty dodatków. Podwyższenie finansowane jest ze środków własnych gminy. Wymienione poniżej wysokości poszczególnych dodatków to zapisane w ustawie kwoty minimalne. Możliwość zwiększania wysokości pomocy przez gminy dotyczy również opisanej na końcu opracowania zaliczki alimentacyjnej.

Dodatek z tytułu urodzenia dziecka

Dodatek przysługuje:

- matce lub ojcu albo opiekunowi prawnemu dziecka,
- opiekunowi faktycznemu, jeżeli wcześniej nie został przyznany osobie z pierwszej wymienionej grupy uprawnionych.

Wysokość – 1000 zł

W przypadku urodzenia lub przysposobienia więcej niż jednego dziecka dodatek przysługuje na każde dziecko. Dodatek wypłacany jest jednorazowo, do zakończenia pierwszego roku życia (tzn. należy złożyć wniosek w pierwszym roku życia dziecka – jeśli złożymy wniosek, gdy dziecko będzie miało np. 14 miesięcy będzie już za późno).

Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka

Zapomoga przyznawana jest niezależnie od uprawnienia do zasiłku rodzinnego, czy innych świadczeń z ustawy, jak również nie zależy od sytuacji materialnej rodziny. W tym sensie nie jest elementem świadczeń rodzinnych, rozumianych jako pomoc dla osób o niższych dochodach. Jednak świadczenie to wpisane zostało do ustawy, a także przyznają je i wypłacają te same instytucje co świadczenia rodzinne (urzędy gmin lub ops-y).

Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się żywego dziecka przysługuje ojcu lub matce albo opiekunowi prawnemu niezależnie od ich dochodów. Wniosek

o wypłatę zapomogi składa się w terminie 3 miesięcy od dnia narodzin dziecka. Wniosek złożony po tym terminie nie jest rozpatrywany.

Wysokość – 1000 zł

Zapomoga z gminy

Trzecim rodzajem pomocy, który można otrzymać z tytułu urodzenia dziecka jest pomoc przyznawana przez gminę i finansowana z jej środków. Również ta forma w ustawie nazwana została *jednorazową zapomogą z tytułu urodzenia dziecka*. Gmina, która chce wypłacać taką pomoc swoim mieszkańcom (i ma na to środki), musi przyjąć uchwałę, w której znajdzie się m.in. opis warunków, jakie należy spełnić aby otrzymać ten rodzaj wsparcia.

Z tytułu urodzenia dziecka można więc jednocześnie otrzymać trzy świadczenia:

- 1) dodatek do zasiłku rodzinnego (jeśli spełniamy kryteria dochodowe i inne warunki z ustawy o świadczeniach rodzinnych) – w wys. 1000 zł,
- 2) jednorazową zapomogę (przysługująca niezależnie od dochodu, jeśli w terminie złożymy wniosek) – w wys. 1000 zł,
- 3) jednorazową zapomogę z gminy (jeśli gmina podjęła uchwałę o takiej zapomodze i spełniamy warunki opisane w tej uchwale) – w wys. ustalonej przez gminę.

Dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego

Przysługuje osobie uprawnionej do urlopu wychowawczego, nie dłużej jednak niż przez okres:

- 24 miesiące kalendarzowych,
- 36 miesięcy kalendarzowych, jeśli sprawuje opiekę nad więcej niż jednym dzieckiem urodzonym podczas jednego porodu,
- 72 miesięcy kalendarzowych, jeżeli sprawuje opiekę nad dzieckiem z orzeczoną niepełnosprawnością lub orzeczoną znacznym stopniem niepełnosprawności.

Wysokość dodatku – 400 zł

Ustawa określa przypadki, w których wsparcie nie przysługuje. Odnoszą się one do sytuacji osoby pobierającej dodatek czyli matki, ojca, opiekuna. Osoba ta nie otrzyma dodatku jeśli:

- bezpośrednio przed uzyskaniem prawa do urlopu wychowawczego pozostawała w zatrudnieniu przez okres krótszy niż 6 miesięcy,
- pracuje w okresie korzystania z urlopu,
- w okresie urlopu wychowawczego korzysta z zasiłku macierzyńskiego.

Dodatek nie przysługuje również, jeśli dziecko przebywa w placówce zapewniającej całodobową opiekę przez co najmniej 5 dni w tygodniu albo w żłobku, przedszkolu lub w innych przypadkach zaprzestania sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem.

W przypadku dziecka niepełnosprawnego przebywającego w żłobku lub przedszkolu z powodów terapeutycznych dodatek będzie przysługiwał. Dodatek przysługuje też, jeśli dziecko przebywa w zakładzie opieki zdrowotnej (z wyjątkiem zakładów opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych).

**Dodatek z tytułu samotnego wychowywania
dziecka i utraty prawa do zasiłku dla
bezrobotnych na skutek upływu ustawowego
okresu jego pobierania**

Dodatek przysługuje tylko osobom, którym wypłacano to świadczenie w pierwszym okresie zasiłkowym, czyli w okresie 1.05.2004 – 31.08.2005, i które nadal spełniają warunki do otrzymania dodatku.

Wysokość dodatku – 400 zł

Dodatek przysługuje przez okres 3 lat, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez dziecko 7 roku życia. Wypłata dodatku zostaje zawieszona w momencie podjęcia zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej. Po utracie pracy wypłata zostanie wznowiona, jeśli utrata nie nastąpiła z winy pracownika, osoba zainteresowana nie

uzyskała uprawnienia do zasiłku dla bezrobotnych, a wnioski w sprawie przywrócenia dodatku zgłoszono w terminie 14 dni od dnia ustania zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej.

Osoby pobierające dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku, niepodlegające obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu, obejmowane są ubezpieczeniem.

Opisanego dodatku nie można łączyć z:

- dodatkiem z tytułu samotnego wychowywania dziecka,
- rentą, rentą socjalną lub emeryturą, albo
- świadczeniem pielęgnacyjnym (opisanym w dalszej części opracowania).

Od 1 września 2005 r. świadczenie to nie jest już przyznawane, a utrzymują je tylko te osoby, którym wypłacano dodatek w pierwszym okresie zasiłkowym. Osobom tym będzie przysługiwać pomoc, jeśli nadal spełniają warunki określone w ustawie, a nie upłynął jeszcze 3-letni okres wypłaty dodatku. Może się zdarzyć, że pobierający świadczenie nie będzie już otrzymywał zasiłku rodzinnego (na skutek zmiany zasad przyznawania zasiłku w przypadku osób samotnie wychowujących), ale na zasadzie praw nabytych otrzymywać będzie omawiany dodatek.

Dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka

Samotne wychowywanie – definicja

Kiedy ustawa o świadczeniach rodzinnych mówi o osobie samotnie wychowującej dziecko – oznacza to *pannę, kawalera, wdowę, wdowca, osobę pozostającą w separacji orzeczonej prawomocnym wyrokiem sądu, osobę rozwiedzioną, chyba że wychowuje wspólnie co najmniej jedno dziecko z jego rodzicem.*

Dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka przysługuje samotnie wychowującym dziecko matce lub ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka albo opiekunowi prawnemu dziecka, jeżeli nie zostało zasądzone świadczenie alimentacyjne na rzecz dziecka od drugiego z rodziców dziecka, ponieważ:

- 1) drugi z rodziców dziecka nie żyje,
- 2) ojciec dziecka jest nieznan.

Dodatek przysługuje również osobie uczącej się, jeżeli oboje rodzice osoby uczącej się nie żyją (lub kiedy nie zasądzone alimentów z powodów podanych w pkt 2 – ojciec nieznan).

Wysokość dodatku

Dodatek przysługuje w wysokości:

- 170 zł miesięcznie na dziecko, nie więcej jednak niż 340 zł na wszystkie dzieci,
- w przypadku dziecka niepełnosprawnego kwotę dodatku zwiększa się o 80 zł na dziecko, nie więcej jednak niż o 160 zł na wszystkie dzieci,

Przykład 1:

W rodzinie jest jedno dziecko uprawnione do dodatku. Jest to dziecko niepełnosprawne. Podstawową kwotę dodatku – 170 zł – zwiększa się o 80 zł (dziecko niepełnosprawne). Dodatek wypłacany jest więc w kwocie 250 zł.

Przykład 2:

W rodzinie jest trójka dzieci niepełnosprawnych. Kwotę podstawową dodatku – 170 zł na dziecko – zwiększa się o 80 zł. Jednak pomoc wypłacona zostanie w kwocie 500 zł, tak jakby dodatek został przyznany na dwójkę, a nie trójkę, niepełnosprawnych dzieci ($2 \times (170+80)$).

Limity (wprowadzone 1 września 2005 r.) powodują, że dodatek z tytułu samotnego wychowywania otrzymać można na pierwsze i drugie dziecko. Wcześniej (od 1.05.2004) nie istniało ograniczenie dotyczące kumulacji dodatku. Jeśli np. matka wychowywała samotnie pięcioro dzieci na każde z nich otrzymywała 170 zł miesięcznie (razem 850 zł). Po 1 września 2005 r. otrzymuje dodatek tylko na dwoje dzieci, czyli w kwocie 340 zł. Należy jednak pamiętać, że wprowadzając ograniczenie, zaproponowano jednocześnie nowy

rodzaj dodatku. Dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej wypłacany jest na trzecie i następne dzieci uprawnione do zasiłku rodzinnego (piszemy o tym w rozdziale: „*Dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej*”).

Samotne wychowywanie a uprawnienie do zasiłku rodzinnego

Od 1 września 2005 r. ustawa o świadczeniach rodzinnych traktuje w sposób szczególny osoby samotnie wychowujące dzieci. Przyjęto założenie, że utrzymanie dziecka jest w pierwszej kolejności obowiązkiem rodziców. Dlatego matka (ojciec, opiekun) nie może oczekiwać od państwa wsparcia, jeśli wcześniej nie usiłowała zapewnić sobie i dziecku środków do życia od osób zobowiązanych do alimentacji.

Zasiłek rodzinny nie przysługuje więc, jeżeli osobie samotnie wychowującej dziecko nie zostało zasądzone świadczenie alimentacyjne na rzecz dziecka od drugiego z rodziców dziecka, chyba że:

- a) rodzice lub jedno z rodziców dziecka nie żyje,
- b) ojciec dziecka jest nieznan,
- c) powództwo o ustalenie świadczenia alimentacyjnego od drugiego z rodziców zostało oddalone,
- e) sąd zobowiązał jednego z rodziców do ponoszenia całkowitych kosztów utrzymania dziecka i nie zobowiązał drugiego z rodziców do świadczenia alimentacyjnego na rzecz tego dziecka (np. w przypadku rozwodu i „podziału” dzieci między rodziców).

Pisaliśmy też o tym w rozdziale: „*Zasiłek rodzinny*”.

Dla samotnych rodziców ważną pomocą jest również **zaliczka alimentacyjna**. W praktyce ta forma pomocy powiązana jest z opisywanym systemem świadczeń rodzinnych oraz instytucjami przyznającymi wsparcie (gminami i ośrodkami pomocy społecznej). Ponieważ jednak nie jest to dodatek do zasiłku rodzinnego, zaliczkę omawiamy w oddzielnym rozdziale: „*Zaliczka alimentacyjna*”, w dalszej części opracowania.

Dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej

Rodzina wielodzietna – definicja

Według przepisów ustawy jest to rodzina wychowująca troje i więcej dzieci mających prawo do zasiłku rodzinnego.

Dodatek przysługuje na trzecie i na następne dzieci uprawnione do zasiłku rodzinnego.

Wysokość dodatku – 80 zł miesięcznie

Dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego

Dodatek przyznawany jest *na pokrycie zwiększonych wydatków związanych z rehabilitacją lub kształceniem dziecka:*

- do ukończenia 16 roku życia, jeśli dziecko ma orzeczoną niepełnosprawność,
- do ukończenia 24 roku życia, jeśli posiada orzeczenie o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności.

Pomoc przysługuje matce lub ojcu, opiekunowi prawnemu albo opiekunowi faktycznemu dziecka. Dodatek wypłacany jest również osobie uczącej się.

Wysokość pomocy uzależniona jest od wieku dziecka. Dodatek wypłacany jest w kwocie:

- 60 zł miesięcznie na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia,
- 80 zł na dziecko w wieku powyżej 5 roku życia do ukończenia 24 roku życia.

Dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego

Jego celem jest *częściowe pokrycie wydatków związanych z rozpoczęciem w szkole nowego roku szkolnego.*

Dodatek przysługuje:

- matce lub ojcu,

- opiekunowi faktycznemu dziecka,
- opiekunowi prawnemu dziecka,
- osobie uczącej się.

Dodatek wypłacany jest raz w roku, w związku z rozpoczęciem roku szkolnego.

Wysokość – 100 zł na dziecko

Dodatek z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania

Dodatek ten wypłacany jest w dwóch sytuacjach:

➔ w związku z zamieszkiwaniem w miejscowości, w której znajduje się siedziba szkoły ponadgimnazjalnej lub artystycznej, w której realizowany jest obowiązek szkolny i obowiązek nauki (a także podstawowej lub gimnazjum w przypadku niepełnosprawnego dziecka lub niepełnosprawnej osoby uczącej się). Chodzi o sytuację, kiedy dziecko mieszka np. w internacie. Dodatek związany z zamieszkiwaniem wypłacany jest w wysokości 90 zł miesięcznie.

➔ w związku z dojazdem z miejsca zamieszkania do miejscowości, w której znajduje się siedziba szkoły, w przypadku dojazdu do szkoły ponadgimnazjalnej lub artystycznej, w której realizowany jest obowiązek szkolny i obowiązek nauki w zakresie odpowiadającym nauce w szkole ponadgimnazjalnej. Dodatek związany z dojazdem wypłacany jest w wysokości 50 zł miesięcznie.

Dodatek przysługuje przez 10 miesięcy w roku – od września do czerwca – czyli przez okres uczęszczania do szkoły.

IV. ŚWIADCZENIA OPIEKUŃCZE

Świadczeniami opiekuńczymi wymienionymi w ustawie o świadczeniach rodzinnych są:

- świadczenie pielęgnacyjne,
- zasiłek pielęgnacyjny.

Świadczenie pielęgnacyjne

Przysługuje z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z koniecznością opieki nad dzieckiem niepełnosprawnym. Niepełnosprawność musi być potwierdzona orzeczeniem o niepełnosprawności lub o znacznym stopniu niepełnosprawności. Dziecko (do ukończenia 16 roku życia) legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności powinno mieć dodatkowo wpisane w orzeczeniu dwa wskazania, o:

- konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji, oraz
- konieczności stałego współdziałania na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Świadczenie otrzymuje matka lub ojciec dziecka albo opiekun faktyczny, jeśli nie podejmuje lub rezygnuje z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, ponieważ musi opiekować się dzieckiem niepełnosprawnym. Warunkiem otrzymania świadczenia jest spełnienie kryterium dochodowego z ustawy o świadczeniach rodzinnych (patrz: „Kryterium dochodowe”).

Wysokość świadczenia – 420 zł

Osoby pobierające świadczenie pielęgnacyjne, niepodlegające obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu, obejmowane są ubezpieczeniem.

Kiedy świadczenie pielęgnacyjne nie jest przyznawane:

- jeśli osoba sprawująca opiekę ma ustalone prawo do: renty, renty socjalnej, emerytury, zasiłku stałego, zasiłku przedemerytalnego lub świadczenia przedemerytalnego,
- dziecko przebywa w rodzinie zastępczej lub w placówce zapewniającej całodobową opiekę przez co najmniej 5 dni w tygodniu (z wyjątkiem zakładów opieki zdrowotnej),
- osoba w rodzinie ma ustalone prawo do wcześniejszej emerytury na to dziecko,

- jeśli osoba wymagająca opieki zawarła związek małżeński.

Świadczenia pielęgnacyjnego nie można łączyć z dodatkiem do zasiłku rodzinnego z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego. Nie można również pobierać dwóch świadczeń pielęgnacyjnych – tzn. przysługuje tylko na jedno dziecko w rodzinie.

Zasiłek pielęgnacyjny

Skierowany jest do dwóch grup: do osób niepełnosprawnych oraz do osób starszych. Przysługuje:

- dziecku niepełnosprawnemu (z orzeczoną niepełnosprawnością),
- osobie niepełnosprawnej w stopniu znacznym,
- osobie niepełnosprawnej w stopniu umiarkowanym, jeśli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia,
- osobie, która ukończyła 75 lat.

Znaczny stopień niepełnosprawności oznacza: niepełnosprawność w stopniu znacznym, całkowitą niezdolność do pracy i samodzielnej egzystencji, stałą albo długotrwałą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym i do samodzielnej egzystencji lub zaliczenie do I grupy inwalidów.

Umiarkowany stopień niepełnosprawności oznacza: niepełnosprawność w umiarkowanym stopniu, całkowitą niezdolność do pracy lub zaliczenie do II grupy inwalidów.

Wysokość zasiłku – 153 zł

Zasiłek pielęgnacyjny nie przysługuje osobie przebywającej w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie, jeżeli pobyt osoby i udzielane przez tę instytucję świadczenia częściowo lub w całości finansowane są z budżetu państwa albo z Narodowego Funduszu Zdrowia. Nie przysługuje również osobie uprawnionej do dodatku pielęgnacyjnego (wypłacanego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych z rentą lub emeryturą).

Zasiłek pielęgnacyjny jest formą wsparcia, zapisaną w ustawie o świadczeniach rodzinnych, o którą mogą ubiegać się osoby nie spełniające kryteriów dochodowych (podobnie jak w przypadku jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka). Oznacza to, że adresatami zasiłku są nie tylko osoby/rodziny znajdujące się w gorszej sytuacji materialno-bytowej, ale wszyscy – po spełnieniu opisanych powyżej warunków.

V. WYPŁATA ŚWIADCZEŃ

Aby otrzymać pomoc – przysługujące świadczenie rodzinne – należy złożyć wniosek. Od 1 września 2006 r. świadczeniami rodzinnymi zajmują się wyłącznie gminy. W zależności od gminy wnioski składane są w urzędzie gminy lub w ośrodku pomocy społecznej.

Terminy składania wniosków i wypłaty świadczeń

➔ Świadczenia rodzinne wypłaca się nie później niż do ostatniego dnia miesiąca, za który przyznane zostało świadczenie rodzinne.

➔ W przypadku złożenia wniosku w sprawie ustalenia prawa do świadczeń rodzinnych po 10 dniu miesiąca, świadczenia rodzinne za dany miesiąc wypłaca się najpóźniej do ostatniego dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym złożono wniosek. Np. jeśli złożymy wniosek 11 marca, może się okazać, że przyznana pomoc wypłacona zostanie dopiero 30 kwietnia.

Terminy składania i wypłaty na początku okresu zasiłkowego

➔ W przypadku gdy osoba ubiegająca się o świadczenia rodzinne na nowy okres zasiłkowy złoży wniosek wraz z dokumentami do dnia 31 lipca, świadczenia rodzinne przysługujące za miesiąc wrzesień wypłaca się do dnia 30 września.

➔ W przypadku gdy osoba ubiegająca się o świadczenia rodzinne na nowy okres zasiłkowy złoży wniosek wraz z dokumentami w okresie od dnia 1 sierpnia do dnia 30 września, świadczenia rodzinne przysługujące za miesiąc wrzesień wypłaca się do dnia 31 października.

Wymagane dokumenty

Od tego, o jaką formę/formy wsparcia występuje świadczeniobiorca, zależy jakie dokumenty, trzeba będzie zgromadzić i przedstawić. Ponieważ podstawą do uzyskania konkretnych dodatków jest uprawnienie do zasiłku rodzinnego, przede wszystkim trzeba zebrać dokumenty, które składa się razem z wnioskiem o zasiłek. Ważną grupę stanowią zaświadczenia o osiąganych przez osobę lub rodzinę dochodach. Nie ma obowiązku ponownego dostarczania części dokumentów – np. kopii dokumentu stwierdzającego tożsamość, odpisu aktu urodzenia, kopii aktów zgonu – jeśli były one złożone, w tej samej instytucji, w poprzednim okresie zasiłkowym.

Do wniosku o zasiłek rodzinny należy dołączyć:

- uwierzytelnioną kopię dokumentu stwierdzającego tożsamość osoby ubiegającej się o zasiłek,
- skrócony odpis aktu urodzenia dziecka lub inny dokument urzędowy potwierdzający jego wiek,
- orzeczenie o niepełnosprawności (jeśli wychowujemy dziecko niepełnosprawne),
- zaświadczenie szkoły w przypadku, gdy dziecko ukończyło 18 rok życia,
- zaświadczenie szkoły wyższej w przypadku osoby uczącej się lub osoby niepełnosprawnej,
- zaświadczenia lub oświadczenia stwierdzające wysokość dochodu,
- informację sądu o toczącym się postępowaniu o przysposobienie dziecka (jeśli o wsparcie ubiega się opiekun faktyczny),
- kopię aktów zgonu rodziców lub kopię odpisów wyroków zasądzających alimenty w przypadku osoby uczącej się,
- kopię karty pobytu w przypadku cudzoziemca przebywającego na terytorium RP posiadającego np. status uchodźcy lub zezwolenie na osiedlenie się,
- kopię odpisu prawomocnego wyroku sądu orzekającego rozwód lub separację albo kopię aktu zgonu

małżonka lub rodzica dziecka w przypadku osoby samotnie wychowującej dziecko.

Przedstawiona lista opisuje tylko najważniejsze dokumenty konieczne przy składaniu wniosków. Potrzebnych dokumentów może być więcej. Szczegółowych informacji, o tym jakie dokumenty należy przedstawić w konkretnej sytuacji, musi udzielić gmina, tzn. urząd gminy lub ośrodek pomocy społecznej.

VI. ZALICZKA ALIMENTACYJNA

Zaliczka alimentacyjna nie jest pomocą z ustawy o świadczeniach rodzinnych. Przepisy dotyczące przyznawania i wypłacania zaliczki znajdują się w ustawie z dn. 22 kwietnia 2005 r. o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej (patrz postawy prawne na początku opracowania). Jednak z powodu adresatów pomocy, instytucji, które wypłacają zaliczkę, oraz procedur i definicji, zaliczka alimentacyjna jest właściwie kolejnym elementem systemu świadczeń rodzinnych.

Zaliczka jest pomocą dla osób, które nie otrzymują należnych im alimentów. Podobną pomoc świadczył kiedyś (przed 1 maja 2004 r.) Fundusz Alimentacyjny.

Uprawnieni i kryterium dochodowe

Zaliczka alimentacyjna przysługuje osobie do ukończenia 18 r. życia. Jeśli osoba uczy się w szkole lub szkole wyższej zaliczka może być przyznana do ukończenia 24 r. życia. Dochód na osobę w rodzinie nie może przekroczyć 583 zł. Zaliczka powiązana jest z zasądzeniem alimentów. Zaliczkę otrzyma więc:

- osoba samotnie wychowująca dziecko, które uprawnione jest do świadczenia alimentacyjnego (sąd przyznał na nie alimenty), jeśli egzekucja alimentów jest bezskuteczna,
- osoba wychowująca dziecko pozostająca w związku małżeńskim z osobą, która przebywa w zakładzie karnym powyżej 3 miesięcy albo jest całkowicie ubezwłasnowolniona – też tylko w przypadku, jeśli na dziecko przyznano alimenty, a ich egzekucja jest bezskuteczna,

→ osoba ucząca się – również tylko w przypadku nieskutecznej egzekucji.

Zarówno definicja osoby uczącej się, jak i definicja osoby samotnie wychowującej, zaczerpnięte zostały (poprzez odesłanie) z ustawy o świadczeniach rodzinnych (patrz definicje w kolejnym rozdziale).

Zaliczkę otrzyma też osoba pozostająca w związku małżeńskim, która wychowuje dziecko uprawnione do świadczenia alimentacyjnego. Zaliczka przysługuje jednak tylko w sytuacji kiedy osoba pozostająca w związku małżeńskim złożyła do sądu pozew o rozwód albo separację. Taka osoba nabywa prawo do zaliczki na okres jednego roku. Podobnie jak w opisanych wcześniej przypadkach również i tu egzekucja musi być bezskuteczna, a dochody na osobę w rodzinie nie mogą przekraczać 583 zł.

Bezskuteczna egzekucja to egzekucja, w wyniku której nie wyegzekwowano należności z tytułu świadczeń alimentacyjnych za okres trzech ostatnich miesięcy. Nie określono o jaką część należnej kwoty chodzi. Nieskuteczna egzekucja wystąpi więc zarówno wtedy, kiedy osoba zobowiązana do płacenia alimentów, nie płaci nic, jak i w sytuacji kiedy wpłaca 95% należnej kwoty, a zalega z pozostałymi 5%.

Wysokość zaliczki alimentacyjnej zależna jest z jednej strony:

- od wysokości zasądzonych alimentów, z drugiej strony
- ograniczają ją limity opisane w ustawie o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych.

Oznacza to, że kwota zaliczki nie może przekroczyć wysokości zasądzonych alimentów – nie może też przekroczyć określonych niżej limitów. Limity powiązane są z liczbą dzieci (czyli osób uprawnionych) w rodzinie oraz z dochodami rodziny. Wynoszą one:

- w przypadku gdy w rodzinie jest jedna lub dwie osoby uprawnione do zaliczki alimentacyjnej – 170 zł dla osoby uprawnionej albo 250 zł, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności

albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;

- w przypadku gdy w rodzinie są trzy osoby, lub więcej, uprawnione do zaliczki – 120 zł dla osoby uprawnionej albo 170 zł, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Jeśli dochód na osobę nie przekracza 291,50 zł:

- w przypadku gdy w rodzinie jest jedna lub dwie osoby uprawnione do zaliczki – 300 zł dla osoby uprawnionej albo 380 zł, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- w przypadku gdy w rodzinie są trzy osoby, lub więcej, uprawnione do zaliczki – 250 zł dla osoby uprawnionej albo 300 zł, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Aby otrzymać zaliczkę alimentacyjną, należy złożyć wniosek do urzędu gminy lub ośrodka pomocy społecznej (w zależności od tego jak zorganizowana jest wypłata pomocy w danej gminie – podobnie jak przy ubieganiu się o świadczenia rodzinne). **Wniosek składany jest za pośrednictwem komornika sądowego** prowadzącego postępowanie egzekucyjne. Należy więc być w kontakcie z komornikiem, który stara się uzyskać przyznane przez sąd alimenty.

VII. DEFINICJE Z USTAWY O ŚWIADCZENIACH RODZINNYCH

Instytucja zapewniająca całodobowe utrzymanie – oznacza to dom pomocy społecznej, placówkę opiekuńczo-wychowawczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, areszt śledczy, zakład karny, zakład opiekuńczo-leczniczy, zakład pielęgnacyjno-opiekuńczy, a także szkołę wojskową lub inną szkołę zapewniającą nieodpłatnie pełne utrzymanie, w tym wyżywienie, zakwaterowanie i umundurowanie.

Opiekun faktyczny dziecka – oznacza to osobę faktycznie opiekującą się dzieckiem, jeśli wystąpiła z wnioskiem do sądu rodzinnego o przysposobienie dziecka.

Osoba samotnie wychowująca dziecko – oznacza to pannę, kawalera, wdowę, wdowca, osobę pozostającą w separacji orzeczonej prawomocnym wyrokiem sądu, osobę rozwiedzioną, chyba że wychowuje wspólnie co najmniej jedno dziecko z jego rodzicem.

Osoba ucząca się – oznacza to osobę pełnoletnią uczącą się, niepozostającą na utrzymaniu rodziców w związku z ich śmiercią lub z zasądzeniem od rodziców na jej rzecz alimentów, jeżeli wyrok sądu orzekający alimenty został wydany przed osiągnięciem pełnoletności przez osobę uczącą się.

Rodzina – oznacza to odpowiednio następujących członków rodziny: małżonków, rodziców dzieci, opiekuna faktycznego dziecka oraz pozostające na utrzymaniu dzieci w wieku do ukończenia 25 roku życia, a także dziecko, które ukończyło 25 rok życia legitymujące się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeżeli w związku z tą niepełnosprawnością rodzinie przysługuje świadczenie pielęgnacyjne; do członków rodziny nie zalicza się dziecka pozostającego pod opieką opiekuna prawnego.

Rodzina wielodzietna – oznacza to rodzinę wychowującą troje i więcej dzieci mających prawo do zasiłku rodzinnego.